

**Kocsis J. B., Tamáska M. (2018): Modell vagy külön
út: Bécs szociális építészete
(Martin Opitz Kiadó, Budapest, 138 o.
TÉRformák – TÁRsadalomformák; 2.)**

VALNERNÉ TÖRÖK ESZTER

VALNERNÉ TÖRÖK Eszter: PhD-hallgató, Debreceni Egyetem, Történelem és Néprajz Doktori Iskola; 4032 Debrecen, Egyetem tér 1.; valnerne.torok.eszter@econ.unideb.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9828-6614>

Eszter VALNERNÉ TÖRÖK: PhD student, Doctoral School of History and Ethnography, University of Debrecen; Egyetem tér 1., H-4032 Debrecen, Hungary; valnerne.torok.eszter@econ.unideb.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9828-6614>

A Tértár sorozat a Martin Opitz Kiadó gondozásában jelenik meg Budapesten, Tamáska Máté szerkesztésében. A sorozat az épített környezet társadalomtudományos diskurzusának megteremtésén, egy hazai építészet-szociológiai iskola megalapozásán munkálkodik, amely munkát az MTA Bolyai Programja is támogatja. Az esztétikus kivitelezésű kötet négy építészettörténeti tanulmányt tartalmaz a címben megadott témakörből, az utolsó két tanulmány kitekintést kínál Bécs határain túlra: az egyik a burgenlandi térség építészeti hagyományainak változását követi nyomon, míg az utolsó tanulmány egy épületek értékesítését megújító kísérletet mutat be. A tanulmányok laikusok számára is jól érthető stílusban, számos színes képpel illusztrálva járnak körül az adott kérdéskört. A kötet szerkesztői a bevezetőben hangsúlyozzák, hogy a tanulmányok kiválasztásával szeretnének rámutatni a Bécs és Budapest építészetében meglévő párhuzamokra és különbségekre, illetve felvetik a kérdést, hogy Bécs mennyiben lehet követendő példa Budapest számára.

Peter Eigner, Herbert Matis és Andreas Resch írása Bécs szociális lakásépítészetének nagy ívű áttekintése a 19. század végétől az 1990-es évekig. A statisztikai adatok azt mutatják, hogy Bécs lakásszáma a vizsgált időintervallumban megduplázódott. A tanulmány azt követi nyomon, hogy az építészet milyen válaszokat adott az egyes korszakok társadalmi és politikai változásaira, mint amilyen a századforduló népességrobbanása vagy a háborús pusztítások okozta lakáshiány volt. Különösen érdekes, Bécsre jellemző a „Hof”-ok megjelenése a húszas években. Ezekre a városi bérházakra szigorú higiéniai és alapterületre vonatkozó előírások vonatkoztak, és élhetőbb lakókörnyezetet biztosít

tottak a városi munkástömegeknek. A „Hof”-ok esetében a telek beépítettsége maximum 50% lehetett, a bérház által körbefogott udvar, a „Hof” pedig a közösségi élet színtereként is szolgált. A tanulmányban bemutatott épületek megdöbbentően modern építészeti felfogásról tanúskodnak. Az ötvenes évek lakásépítési hulláma ehhez képest visszalépést jelentett, jellegtelen, egyszerű tömbházak épültek, kis alapterületű lakásokkal, melyeknél újítást jelentettek az összenyitható ún. „duplex lakások”. Nem véletlenül nevezik a bécsiek ezt a korszakot „emmentáli építészetnek” (Emmenthalarchitektur, 29.) A hatvanas évek Kelet-Európához hasonlóan a panelépítészeti időszak a Bécsben. Ez a korszak a lakásépítkezés csúcspontja a város történetében, hatalmas panellakótelepek épültek a város szélén. A hetvenes években a lakótelepi lakók életminőségének javítása érdekében minőségi szempontok kerültek a mennyiségi szempontok elé (zöldterületek, tágas erkélyek, tetőkertek, közösségi terek). A nyolcvanas évek építészeti trendje egyre változatosabb, színesebb épületeket hozott, sok esetben felidézve a két világháború közötti korszak épületeit, míg a kilencvenes évekből sok érdekes építészeti projektet ismerhetünk meg, ilyen pl. az „Interkulturelles Wohnen” vagy a „Sun City”, melyek korunk társadalmi és ökológiai kihívásaira keresik a választ. A tanulmány legfőbb értéke, hogy számos példával alátámasztott mélyreható elemzést nyújt Bécs építészetének száz évet felölelő időszakáról.

A kötet második tanulmánya, Justin Kadi munkája, három építészeti korszakra fókuszál: a húszas évek, a 2. világháború utáni időszak és a nyolcvanas évek erőteljes piaci folyamatokkal együtt járó szociális lakásépítése. A szerző elsősorban az építészeti alapelvek változását kíséri figyelemmel, párhuzamot vonva a szociális lakásügy, a társadalmi, politikai és gazdasági változások között. A szociális lakásépítés mindhárom korszak politikájában döntő szerepet kap; míg a húszas években a vörös Bécs szociáldemokrata városvezetésének fontos eszköze a szocialista társadalomhoz vezető úton, addig a háború utáni években a modern jóléti állam megteremtését szolgálja. A nyolcvanas években Ausztria kiállt a szociális lakásépítés modellje mellett, így a privatizációs törekvések sokszor erőteljes politikai ellenállásba ütköztek. Ennek köszönhetően Bécsben más európai nagyvárosokkal összehasonlítva nagyon magas, 44% az ilyen jellegű lakások aránya. A tanulmány elemzi, hogy a jövőben miért várható ezen arány csökkenése és végül felveti a kérdést, hogyan fog eleget tenni a város a népességnövekedés következtében jelentkező lakásigényeknek. A csökkenés okaként a szerző három indokot nevez meg. Az első, hogy a kilencvenes évek közepétől a bérlőknek joga van a lakást megvásárolni, a második, hogy a város maga 2004 óta már nem épít ilyen lakásokat, mert ezt a feladatot építő-társaságokra ruházta át, amelyek árai közelítenek a piaci árakhoz. A harmadik indok, hogy a lakástámogatások egyre inkább nyereségorientált vállalkozásokhoz kerülnek. Az említett okok következtében az alacsony jövedelmű háztartások kiszorulnak a szociális bérlakások köréből. Náluk is nehezebb helyzetben vannak a városba érkező bevándorlók. A városvezetés előreláthatólag két stra-

tégia közül választ a jövőben, az egyik szerint a város ismét igyekszik aktívan növelni a szociális bérlakások számát, a másik stratégia célja ezzel szemben az ilyen jellegű lakásokra jogosult célcsoport szűkítése.

Michael Klein tanulmánya egy rövidebb időszakot vesz górcső alá, a 2. világháború utáni időszakban vizsgálja a bécsi szociális lakásépítés modelljét, főleg tervezéseméleti kérdésekre fókuszálva. Klein rávilágít arra, hogy 1945 után mély szakadék tátong a modern városépítészeti alapelvek és a gyakorlatban megvalósuló lakásépítkezés között. A hatvanas években óriási panellakótelepek nőttek ki a földből, melyek nagy tervezői szabadságot biztosítottak az új várostervezési víziók megvalósításához. A hetvenes évek legfőbb célkitűzése a történelmi városrészek felújítása volt az ún. szelíd városmegújítás (sanfte Stadterneuerung) jegyében. „Alapelvként fogalmazták meg a helyi érdekek képviselőit és a kulturális sokszínűség megőrzését” (69.). A bécsi modell így követendő példaként szolgálhat más nagyvárosok történelmi városmagjának rehabilitációjához. A nyolcvanas évek építészetiében a tanulmány két jellemző vonást emel ki, a sokszínűséget és a kísérletező kedvet, melynek legjobb példája a híres Hundertwasser-ház.

A három tanulmány jól szemlélteti, hogy azonos építészeti korszakokat milyen különböző megközelítésből vizsgálhatunk. Ennek köszönhetően az olvasó valóban átfogó képet kap a bécsi szociális lakásépítés adott korszakáról.

Erich Raith tanulmányát a korszerű városi lakóházakkal szemben támasztott követelmények elemzésének szenteli. A szerző szerint a legfontosabb elvárás a rugalmasság és a változtathatóság, vagyis a korszakokonként változó társadalmi igényeknek való megfelelés. Bécsben a „Gründerzeit” idejéből származó lakóépületek sokkal inkább megfelelnek ezeknek az igényeknek, mint a két világháború közötti szociális lakásépítkezés uniformizált épületei. A tanulmány különösen érdekes részét jelentik a jövő lakóházaival és várostervezésével kapcsolatos gondolatok. A jövő „teljes házainak” különböző igényeket kell kiszolgálnia a minél nagyobb kihasználtság mellett, csökkentve az épületek ökológiai lábnyomát. A „teljes házak” rugalmas keretet nyújtanak a lakók állandóan változó használati igényeinek, a lakhatással, a munkával és a szabadidő eltöltésével kapcsolatban egyaránt.

Vera Kapeller és Johannes Huemer tanulmányában Burgenland építési trendjeit vizsgálja. A kötetben színes képekkel illusztrált, érdekes példákat láthatunk arra, hogy ezen a vasfüggöny leomlása után dinamikus fejlődésnek indult területen a hagyományos paraszti építészet mellett hogyan jelennek meg modern építészeti irányzatokat tükröző épületek, sokszor eklektikus településképet eredményezve. A tanulmány bemutat sok kísérleti építészeti projektet, mint a fiatalokat megcélzó „Junges Wohnen” programot, vagy „A város szívében” projektet, amely az idősek gondozásával kapcsolatos építészeti elvek alapján valósult meg. Több hasonló kísérleti projekttel keresik a megoldást a társadalom elöregedésének problémájára, nem egy településen a generációk együttélésében látják a kiutat. A tanulmány nagy érdeme, hogy sok, a jövő kihí-

vásaira választ kereső építészeti projektet állít követendő példaként elénk, így a záró fejezet is az ökológiai szemlélet érvényesülését illusztrálja passzív házak bemutatásával. Ezek az épületek olyan kihívásokra keresnek választ, mint az energiahatékonyság kérdése, a települések szuburbanizációval együtt járó szétterülése, a régi épületek modern szabályzók szerinti szanálása vagy a történeti településmagok átalakítása.

A kötet utolsó tanulmánya szintén egy új, készházak értékesítésével foglalkozó kísérletet ismertet meg az olvasóval. Bécs mellett hozták létre Európa legnagyobb ilyen jellegű tematikus parkját, a „Blaue Lagune” nevű parkot, amely egy hatalmas szabadterei áruház. A tanulmány igyekszik feltárni a jelenség társadalmi hátterét, valamint részletesen elénk tárja a park felépítését és a vevőknek nyújtott szolgáltatásait. A park egy korábbi kavicsbányából átalakított köré csoportosuló kb. 90 készház együttese, melyek különböző építészeti megoldásokat, technikákat és stílusokat képviselnek. Ausztriában a háború utáni generáció még idegenkedett a készházaktól, mert a házat több generációt kiszolgáló tulajdonnak tekintették, illetve a készház a háborúban használt fubarakkokra emlékeztette a lakosságot, ezért a készházak térhódításához és piaci terméké válásához generációváltásra volt szükség. A parkban a házakhoz egyéb szolgáltatások is kapcsolódnak, a házakat bútorgyártó cégek rendezték be, a látogatóknak így intenzív lakberendezési élményt nyújtva. A házakban üzletkötők várják a betérő látogatókat és széles körű tanácsadást kínálnak az érdeklődőknek, az építéstechnikai megoldások, a finanszírozás kérdése mellett élettapasztalataikat is megosztják a vevőkkel. Az olvasó a mellékelt térképek alapján bejárhatja a parkot és megismerheti az áruház által kínált választékot és lehetőségeket.

A kötet olvasmányos formában, jól érthető stílusban tárja elénk Bécs építészettörténetének 20. századi korszakait és igyekszik különböző megvilágításból bemutatni a téma lényeges aspektusait, alapos elméleti hátteret nyújtva a kérdéskör iránt érdeklődőknek. A szakszerű és pontos fordítás, a német nyelvű terminusokat is megtartva, megkönnyíti az olvasó számára a korszak megismerését, a színes képek pedig nemcsak esztétikailag teszik a könyvet értékesebbé, de lehetővé teszik, hogy az olvasók képzeletben maguk is Bécs utcáin barangoljanak.